

Květen 2024

ÚTOK NA FF UK: ČESKÝ SEWOL?

Karel Sál

Shrnutí

Vyšetřování útoku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy stále probíhá a veřejnost zatím nemá k dispozici žádné oficiální informace o motivaci útočníka ani o průběhu policejního zásahu. Kritika se zaměřuje na nedostatečnou transparentnost a možné selhání policie, zda mohla události předcházet a zda je schopna přijmout odpovědnost za chyby. V textu porovnáváme český případ s jihokorejskou katastrofou trajektu Sewol, kde selhání vlády a následné zatajování informací vedly k politickým rezignacím a veřejnému rozhořčení. Rovněž diskutujeme téma politické odpovědnosti a zásad správného informování, které jsou klíčové pro důvěru veřejnosti ve státní instituce.

Hlavní body

- Pět měsíců po masové střelbě na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze se přeživší, pozůstalí, ale i veřejnost stále nedozvěděli oficiální informace o motivu střelce, činnosti policie, ani přesném časovém sledu událostí. To vede ke spekulacím a všeobecné nedůvěře.
- Událost vyvolala debaty o práci a přístupu policie. Zejména, zda bylo možné tragédii předejít a zda jsou české státní složky schopné přiznat si případná selhání a poučit se z nich. Nevhodná politizace tragédie může ovlivnit vnímání a přijetí výsledků vyšetřování.
- S ubíhajícím časem kauza připomíná situaci v Jižní Koreji roku 2014 krátce po tragédii trajektu Sewol, kdy selhání a neadekvátní reakce vlády vedly k politickým otřesům.

Nejhorší masová střelba v Česku od roku 1989 je i po 5 měsících stále ve stádiu vyšetřování. Pozůstalí a veřejnost se zatím nedozvěděli oficiální informace o motivu pachatele, o práci policie či přesném časovém sledu událostí, které ve čtvrtek 21. prosince 2023 vedly k 15 mrtvým a 25 zraněným. Vzhledem k okolnostem přirozeně existuje ohled na přeživší a pozůstalé, na druhou stranu informační vakuum přizivuje spekulace a zkratkovité závěry.

Již teď je jasné, že důležitým momentem bude zhodnocení práce policie. Nejen vlastního zásahu proti již aktivnímu střelci, ale zejména operační řízení hodiny před tragédií. Kvůli probíhajícímu vyšetřování si bohužel nemůžeme položit zásadní otázku: Mohla policie konat lépe a hrůzné události předejít? Na druhou stranu se ale můžeme zabývat jinou, neméně důležitou rovinou případu: Je policie ČR a celý český stát ve stavu, kdy si případné selhání dokáže připustit a hlavně se z něj poučit?

S tématem zdánlivé neomylnosti státních složek a politické odpovědnosti za jejich činy se pojí příběh z druhé strany světa. Je to již 10 let, co se trajekt Sewol potopil necelé tři kilometry od jihokorejského ostrova Pjongpchungdo. Ze 476 lidí na palubě katastrofu nepřežilo 306 cestujících, převážně šlo o školáky na výletě. Neomluvitelné selhání posádky, zfušovaná záchranná operace, následné lži a mlžení státních orgánů nakonec vedly k odstoupení premiéra, impeachmentu prezidentky a rozpuštění pobřežní stráže.

Tento paper nemá, a vzhledem ke stále probíhajícímu vyšetřování a nedostatku oficiálních informací ani nemůže být, objektivním zhodnocením postupu policie. Zaměřujeme se pouze na varovné okolnosti, které mohou nezávislé hodnocení zásahu ovlivňovat, na nestandardní kroky politiků a také na etické hledisko, jak by se česká veřejnost a státní instituce měly k tragickým událostem, které spojuje střelec David Kozák, vůbec stavět. Na případu Sewol také ukážeme, proč poskytování minima informací pozůstalým není vůbec dobrý nápad.

Kritika je nutná

Události z konce prosince jsou citlivé téma. Útok střelce ve veřejné instituci v centru Prahy by byl medializovanou událostí i bez 14 obětí. Vysoký počet mrtvých, a to hlavně mladých lidí, tragičnost případu ještě zvýšil a s tím také tlak veřejnosti na jeho správné vyšetření a konečné zhodnocení. Každý zákrok a každá práce policie by měla být kontrolována veřejností a ani v tomto případě bychom neměli udělat výjimku.

Nechme teď stranou zásadní otázky, které policie zatím nezodpověděla – například proč evakovala jinou budovu, i když Ústav světových dějin se nachází v hlavní budově Filozofické fakulty Univerzity Karlovy na Palachově náměstí. Nebo proč tuto budovu opustila a i přes hrozící riziko na místě nenechala hlídkovat alespoň část policejních sil. Nebo proč policie dlouho operovala s motivem sebevraždy i přes to, že měla indicie, které naznačovaly možný útok. To bude zodpovězeno vyšetřováním a veřejnost se k těmto informacím dříve, nebo později také nepochybně dostane.

My se ale budeme zabývat převážně politickou rovinou případu. Osob, které se na tragédii chtěli přizívit a získat politické body nehledě na oběti a jejich příbuzné, jistě nebylo málo. Ze členů parlamentu například připomeňme poslance za SPD Jiřího Kobzu, který zveřejnil příspěvek na sociální síti, kde útočníka charakterizoval jako „špičkový produkt inkluzivního progresivistického školství.“ Po odmítavých reakcích Kobza příspěvek smazal a SPD ústy předsedy Tomia Okamury tuto nepřilíš povedenou sondu do ideologického pozadí tragédie označila za „soukromý názor“ (Šafová, 2023). Parazitování na tragédii je samozřejmě velmi nízké a je dobře, že podobné chování není v českém veřejném prostoru tolerováno.

Na druhou stranu musíme měřit všem politikům stejným metrem a ty, kteří jsou aktuálně u moci, hlídáme dvojnásob. Pokud bychom byli opravdu nestranní, musíme připomenout, že podobně problematického vystoupení se dopustil i ministr vnitra Vít Rakušan. Před budovou Filosofické fakulty v den útoku pro Aktuálně.cz uvedl: „Upozornovat tady na špatnou práci policie? Naopak. Dostavila se na místo a snažila se situaci předejít podle dostupných informací, které měla k dispozici. (...) Ano, zásah byl prvotně cílen na budovu v Celetné. Byla evakuována, student nebyl dohledán. Došlo k dalším opatřením, která by byla realizována i v dalších místech filozofické fakulty. Mezitím už došlo ke střelbě“ (Bartoniček, Krézl, 2023). V rozhovoru pro iRozhlas.cz téma profesionality zásahu ministr vnitra dále rozvinul: „Policie ČR postupovala velmi profesionálně, postupovala tak, jak měla, a samozřejmě se snažila využít veškerých kanálů k dobré informovanosti“ (Pokorný, 2023).

Co ministra vnitra k takovému pozitivnímu hodnocení v případě nejtragičtější střelby v ČR od roku 1989 vedlo, není příliš jasné. Problém je, že Rakušan provádí hodnocení za situace, kdy není jasné téměř nic. Buď se dopustil zkratkovitého jednání, kdy se ve stresové situaci snažil pomoci policii – to by bylo lidsky pochopitelné, ale v přenesené rovině by to znamenalo, že na funkci prostě osobně nemá, nebo se dopustil politického kalkulu.

Sama pochvala od ministra je totiž pro policii (a hlavně pro její vedení) velice cenná, jelikož pozitivně ovlivňuje obraz celého zásahu a nastavuje mediální realitu případu stylem: „Ministr vnitra přeci řekl, že to bylo profesionální, tak co novináři a kverulanti furt řeší.“ To ostatně kritizuje i část pozůstalých (Shabu, 2024).

Politizace tématu se tak jako jeden z prvních dopustil sám Rakušan. Ministr, pod kterého policie spadá a je tak za ni primárně politicky odpovědný a ministr, který současného policejního prezidenta dosadil do funkce i přes fakt, že tomu původnímu se rezignovat příliš nechtělo. Pokud by se ukázalo, že zásah zase nebyl tak skvělý, jak byl policií i šéfem resortu prezentován, má Rakušan závažný problém. A v situaci, kdy už několikrát prohlásil, že zákrok byl „velmi profesionální“, už jaksí nemá kam couvnout.

To pak vyvolává otázky, kdo vlastně chce opravdu nezávislé vyšetřování a zhodnocení práce policie? Sbor samotný, který zásah prováděl? Vedení dosazené Rakušanem? Či ministr vnitra, který několikrát zopakoval slova o profesionalitě a o nevhodnosti kritiky? Problém je, že podobná politizace případu může celé vyšetřování posunout zcela nežádoucím směrem, kdy část veřejnosti, ale i také třeba někteří přeživší a pozůstalí, nebudou závěry akceptovat. A přitom stačilo se do případu nemíchat a s hodnocením počkat na závěry vyšetřování. Až takto jednoduché to může být.

Druhá rovina případu je obecnější. Jak víme, stát to příliš neumí s lidským přístupem. Asi každý zažil otráveného úředníka, který zapomněl, že za přepážkou sedí kvůli vám a ne naopak. Spousta z nás narazila na unaveného lékaře, který sloužil další dvanáctihodinovou směnu překračující ustanovení zákoníku práce i všechnu myslitelnou etiku pracovněprávního vztahu zaměstnanec-zaměstnavatel. Policie se s podobnými problémy potýká přirozeně také.

Samozřejmě musíme spravedlivě rozlišovat, co je pochybení jednotlivce a co je selhání systému, který tento nelidský přístup k občanům umožňuje. V případě, že se policejní příslušník ve slavnostní uniformě posilní alkoholem jako nějaký carský důstojník a společně s podobně opilou kolegyní pak napadnou v centru Prahy několik dívek (Bartosz, 2024), se jedná o jasné selhání jednotlivce, které vedení policie asi vyčítat nemůžeme.

Na druhou stranu absolutně skandální je situace, kdy mluvčí policie prohlásí, že: „komunikace z naší strany probíhá standardně. Pozůstalí a zmocněnci mají právo nahlížet do spisu, což dělají a je jim to bez problému umožněno. Známe-li na položenou otázku odpověď a nebrání tomu probíhající trestní řízení, vždy ji zodpovíme“ (Shabu, 2024), ale ti samí pozůstalí mají úplně jinou zkušenost, jak popsala

matka jedné ze zavražděných pro Lidové noviny: „Naivně jsem očekávala, že člověk přijde na policii a odnese si ucelený obrázek. Jenže jak jsem zjistila, policie mi odpovědi neposkytla. Slyším jen dokola, že mám vyčkávat. Nejprve to byly týdny. Pak mi bylo řečeno měsíc. A po měsíci další měsíc a po něm další a další. Pokud se na cokoliv zeptáte, informace nedostanete“ (Shabu, 2024).

Taková situace je rozhodně špatně a jasně se jedná o systémové selhání, které policii umožňuje tvrdit něco, co prostě není pravda. Ve společnosti, ve které by fungovala alespoň elementární odpovědnost, by se s policejním ředitelem i s ministrem vnitra už jen kvůli tomuto rozporu houpala židle, jenže žijeme v České republice, kde i v případě nejtragičtější události za posledních více než 30 let mají pravdu státní orgány, a nikoliv pozůstalí. Takový stav bohužel v mnoha ohledech připomíná Jižní Koreu roku 2014.

Sewol jde ke dnu, premiér a prezidentka s ním

Dne 15. dubna 2014 to pro jihokorejský trajekt Sewol byla již 242. okružní cesta z přístavu Incheon na ostrov Jeju. Kvůli mlze loď z Incheonu vyrazila s malým zpožděním po 21. hodině, na palubě plulo 443 pasažérů (z nichž 325 bylo studentů střední školy v Danwonu), 33 členů posádky a také 2142,7 tun nákladu včetně 185 aut (KMST, 2014: 1).

Za příznivého počasí a za dobré viditelnosti se druhý den krátce po snídani (cca 8:40) ozvala hlasitá kovová rána a trajekt se začal naklánět. V 9:18 posádka Sewolu informuje pobřežní stráž, že náklon lodi dosahuje více než 50 stupňů na levobok, což zásadně ztěžuje evakuaci. V 9:23 je vydán pokyn k navléknutí záchranných vest, pasažéři ale jsou vyzýváni lodním interkomem, aby zůstali v kajutách. V 9:38 je vnikající vodou zkratována veškerá komunikace na Sewolu, loď se začíná potápět. V tuto chvíli se menší část pasažérů (150–160 lidí), kteří i přes značný náklon dokážou vylézt na palubu, spontánně evakuuje skokem do moře. Kapitán, jeho zástupci a většina posádky se evakuují v 9:46. Místní rybáři s nasazením vlastního života vytahují z vody trosečníky. Krátce na to se loď vlivem vnikající vody přetáčí, což uvězní zbytek pasažérů uvnitř. Plavidlo vydrží na hladině dnem vzhůru ještě několik hodin a úplně se potápí po 13. hodině i s více než 300 lidmi na palubě (KMST, 2014: 1–5; 118–120).

Tragedii námořní nehody ještě umocnil informační chaos a zbrkllost korejských úřadů. Ještě před úplným potopením lodi totiž rodiče dětí uvězněných v Sewolu dostávají vládní SMS, která tvrdí, že všichni na palubě byli zachráněni. Podobnou informaci uvádějí média (Nam, 2014). Navečer vláda údaje opravuje: 295 pohřešovaných, kteří jsou pravděpodobně uvězněni v trupu lodi. Jihokorejská vláda odmítá nabídku pomoci od USA a Japonska s tím, že záchranné operace zvládne sama. S ubíhajícím časem roste hněv příbuzných a napětí. Výsledná bilance: zemřelo 306 pasažérů a členů posádky, dva potápěči během záchranných prací a 5 vojáků při havárii vrtulníku. Jižní Korea je v šoku.

Vyšetřování tragédie se táhne roky a proběhnou tři na sobě nezávislá vyšetřování. Ty ukážou na naprosté selhání všech zainteresovaných osob a institucí. Jednak je to posádka. Kapitán Lee měl během kritické chvíle popíjet pivo, nezkušená zástupkyně pak chybným manévrem rozhybala špatně ukotvený náklad, který se posunul a způsobil katastrofu. Loď navíc byla přetížená a kvůli tomu nestabilní. Firma vědomě porušovala předpisy, investice do bezpečnostního školení zahrnovaly pouze náklady na tisk certifikátů. Kapitán se bál převzít odpovědnost a raději nevydal rozkaz k evakuaci, což stálo život většinu pasažérů. Následná záchranná operace byla zkritizována také, jelikož korejská pobřežní stráž byla málo aktivní a špatně koordinovaná, přecenila své schopnosti a dokonce aktivně bránila dobrovolníkům s lepším vybavením v záchranných pokusech (KMST, 2014: 1–5; 118–120).

V politické rovině byla situace samozřejmě napjatá. Z pozdějšího vyšetřování vyplynulo, že úřad prezidentky chápal nehodu jako událost ohrožující dobré jméno vlády, které je třeba ochránit za každou cenu. Pozůstalí, novináři a demonstranti, kteří se dožadovali poskytnutí informací, měli být vykreslováni jako potíživí, levicově smýšlející a příznivci severokorejského režimu a jako ti, kteří situaci

ještě zhoršují. K diskreditaci potíživců vláda využila i tajné služby (JTBC 2016). Skandální chování vlády zapříčinilo nejdříve pád premiéra 27. dubna 2014 a o 2 roky později i mimořádně neoblíbené prezidentky Park Geun-hye. Pozůstalí se pravdu o tom, co se na Sewolu vlastně stalo, dozvěděli po několika letech stížností, tahanic s úřady, demonstrací, ostrakizování a bojem se státní mašinérií, které v zakrývání informací pomáhala i část korejských médií. Pravda nakonec vyšla najevo, ale důvěra veřejnosti ve stát a jeho představitele byla v troskách.

Pokud se český stát bude podobně jako jihokorejská vláda tvářit, že je vše v pořádku, že všechny informuje i přes to, že si přeživší a pozůstalí myslí opak, nakonec to může být pro policii i pro vládu devastující – a to zejména v oblasti důvěry. Proto by se měla policie i státní zástupce maximálně snažit, aby všichni zainteresovaní měli o případu opravdu dostatek informací, nejen neurčité sliby a malé lži, které mají uchlácholit veřejnost. V současné době to bohužel vypadá, že stát si vybral spíše korejskou cestu. Lidský přístup se zatím v Česku příliš nenosí.

Zdroje

- Bartoníček, R., Krézl, T. (2023). Evakovali Celetnou, střelba začala jinde. Zásah byl profesionální, říká Rakušan. Aktualne.cz. 21. 12. 2023, 21:29. <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/rakusan-zasah-policie-filozoficka-fakulta-univerzity-karlovy/r~7da29e98a03111ee8980ac1f6b220ee8/>
- Bartosz, J. (2024). Pražský policista, který namol opilý rozpoutal násilí, skončil mimo službu. Novinky.cz. 3. 4. 2024, 14:45. <https://www.novinky.cz/clanek/krimi-prazsky-policista-ktery-namol-opily-rozpoutal-nasili-skoncil-mimo-sluzbu-40466362>
- JTBC News (2016). [단독] 민정수석실 '세월호 문건' 입수...여론조작 조연도. 17. 11. 2016, 1:07. https://news.jtbc.co.kr/article/article.aspx?news_id=NB11357627
- KMST (2014). 여객선 세월호 전복사고 특별조사 보고서 [závěrečná vyšetřovací zpráva] (Report). Korean Maritime Safety Tribunal. 29. 12. 2014. <https://www.shippingdaily.co.kr/newsfile/2014/12/30/SDD00100273.pdf>
- Pokorný, J. (2023). Rakušan: Střelec je po smrti. Záchranný systém spolupracuje, policie byla na místě v řádu minut. Irozhlas.cz. 21. 12. 2023, 17:10. https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/rakusan-ff-uk-strelba-utocnik-informace_2312211710_kac
- Nam, I. (2014). Media Outlets Apologize Over Sewol Ferry Disaster Coverage. The Wall Street Journal. 16. 5. 2014, 13:00. <https://www.wsj.com/articles/BL-KRTB-5797>
- Shabu, M. (2024). Matka oběti: mluvila jsem s blízkým vraha. Lenka Šimůnková hledá odpovědi na to, co se stalo na filozofické fakultě. Lidovky.cz. 20. 4. 2024, 5:00. https://www.lidovky.cz/domov/lenka-simunkova-eliska-matka-blizky-vrah-filozoficka-fakulta-uk-strelba.A240419_231742_In_domov_lsva
- Šafová, J. (2023). ‚Produkt inkluze.‘ Poslanec SPD psal o útoku na fakultě, podle rektorů jsou slova za hranicí lidskosti. Irozhlas.cz. 30. 12. 2023, 15:41. https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/kobza-vyroky-filozoficka-fakulta-utok-spd-rektori_2312301541_afa

Autor

KAREL SÁL

Analytik

Karel Sál vystudoval politologii na Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, kde v roce 2016 obhájil disertační práci s názvem Demokracie v krizi nezájmu: účinky využití internetových voleb ve volebním procesu vybraných zemí. Odborně se zabývá problematikou e-Governmentu, internetovými volbami a informační svobodou. Je autorem několika odborných článků, vystupuje na mezinárodních konferencích a je zakladatelem a editorem think-tanku e-politics.cz.

Vydavatel

INSTITUT PRO POLITIKU A SPOLEČNOST

Posláním Institutu je zkvalitňování českého politického a veřejného prostředí prostřednictvím profesionální a otevřené diskuse a vytvoření živé platformy, která pojmenovává zásadní problémy, vypracovává jejich analýzy a nabízí recepty pro jejich řešení formou spolupráce expertů a politiků, mezinárodních konferencí, seminářů, veřejných diskuzí, politických a společenských analýz dostupných celé české společnosti. Jsme přesvědčeni, že otevřená odborná diskuse a poznání podstaty a příčin jednotlivých problémů jsou nutným předpokladem jakéhokoli úspěšného řešení problémů současné společnosti.

Martinská 2, 110 00 Praha 1

www.politikaspolecnost.cz

+420 602 502 674

office@politikaspolecnost.cz